

ЄВРОРЕГІОН ЯК ФОРМА ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

СТРИЖИЧЕНКО Н. О.

кандидат економічних наук

Краснодон

Економічний розвиток характеризується певними процесами, що протікають в економіці та суспільстві. Один із них – це трансформація у напрямку формування постіндустріального суспільства, пріоритетом якого є людина з її творчим та інтелектуальним потенціалом й умови її життєдіяльності. У свою чергу, забезпечення необхідної свободи, задоволення різноманітних потреб, реалізація потенціалу особистості, створення її життєвого простору, якій не може обмежуватися рамками однієї країни, а також ліквідування ознак периферійності потребують розвитку транскордонного співробітництва на основі його простих і складних організаційних форм.

Окремі питання становлення та розвитку транскордонного співробітництва вже протягом тривалого часу є предметом уваги науковців. Теоретичним і практичним питанням транскордонного співробітництва у загальному вигляді присвячені праці таких провідних дослідників, як А. Баян, П. Біленький, З. Варналій, О. Вишняков, С. Гакман, І. Грицяк, В. Дергачов, М. Долішній, С. Кіш, В. Кубійда, В. Кривцова, С. Максименко, Н. Мікула, Ю. Макогон, О. Михайленко, В. Новицький, А. Пересада, В. Пила, Л. Прокопенко, О. Рудік, С. Серьогін, І. Студенніков, Т. Терещенко, А. Ткаченко, В. Удовиченко, О. Чмир, В. Чижиков, М. Чумаченко, Ю. Шаров, В. Шевчук, І. Школа, О. Шнирков та ін. Дослідження різних організаційних форм транскордонного співробітництва, зокрема, особливостей функціонування євро регіонів, відображені у працях таких вчених як Б. Адамов, Т. Бережна, М. Боянецька, І. Боярко, Ю. Вдовенко, В. Горбів, Д. Гришечкін, М. Гусева, В. Демченко, А. Єпіфанов, О. Жук, В. Ляшенко, Є. Матвеев, Н. Мікула, М. Мінченко, О. Піріашвілі, Н. Перстнева, О. Соскін, І. Тимечко, В. Толкованов, О. Федоришин, Ю. Цибульська, О. Цисінська та ін.

Аналіз попередніх публікацій з питань транскордонного співробітництва показує, що не всі його науково-методичні та практичні аспекти отримали відповідний розгляд, що пов'язано зі складністю, широтою та багатогранністю даної проблеми.

Метою статті є визначення сучасних форм транскордонного співробітництва та виявлення особливостей функціонування найбільш поширеної з них – євро регіонів.

Діючим законодавством України транскордонне співробітництво визначається як «спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [1]. Його роль обумовлюється здатністю до активізації та ефективного використання існуючого потенціалу регіонів й об'єднання потенційних можливостей для вирішення спільних проблем та завдань просторового розвитку в транскордонного регіоні.

Таким чином, транскордонне співробітництво можна визначити як взаємоузгоджену діяльність органів декількох прикордонних регіонів, спрямовану на спільне вирішення питань економічного, соціального, культурного, екологічного розвитку даних територій із широким залученням місцевої спільноти.

Транскордонне співробітництво здійснюється в різних сферах життєдіяльності та має декілька рівнів. Причому його розподіл за рівнями дещо розрізняється у різних науковців. Так, О. Соскін [2] вважає, що транскордонне співробітництво здійснюється на таких рівнях, як концептуальний; співробітництво в межах прикордонних регіонів, котрі формують зв'язки між двома і більше структурними одиницями; біполярні транскордонні коридори в субрегіонах, котрі поєднують різні групи адміністративних районів; створення мережі партнерства між прикордонними містами, котрі встановлюють біполярні зв'язки;

розвиток комплексів щодо обслуговування прикордонних пунктів перетинів кордону. Ш. Рік та В. Толкованов [3] виділяють такі рівні транскордонного співробітництва як повна відсутність відносин, рівні обміну інформацією, консультації, співпраці, гармонізації, інтеграції.

Не має одностайної думки у науковців й щодо форм транскордонного співробітництва. Так, Луцька Н. І. [4] вважає, що основними формами транскордонного співробітництва є єврорегіони та подібні до них структури, співробітництво на рівні робочих груп, співробітництво в межах Робочих Співтовариств та співробітництво з міжнародними асоціаціями, спілками, фондами. Лютак О. М. та Андрієвич В. А. [5] виділяють окрім основних інституційних форм транскордонного співробітництва («Робочих спільнот», Установчих договорів, єврорегіонів), такі нові форми, як транскордонний кластер, європейські угруповання територіального співробітництва, Об'єднання єврорегіонального співробітництва, транскордонне партнерство.

Національним законодавством України [1] передбачено, що транскордонне співробітництво здійснюється у таких формах:

- ✦ установа та розвиток взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва, зокрема прямих контактів між територіальними громадами прикордонних територій;
- ✦ укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;
- ✦ у межах єврорегіонів.

За думкою Н. Мікули [6], найпростішою формою транскордонного співробітництва є прямі контакти між територіальними громадами – містами, селищами, які, як правило, носять неформальний характер і спрямовані на спільні дії у випадку виникнення надзвичайних ситуацій. Співпраця на неформальній основі можлива завдяки відсутності взаємних фінансових зобов'язань.

Найвищою організаційною формою транскордонного співробітництва є єврорегіон (від англ. Euroregion), який визначається як форма міжнародної інтеграційної структури, у яку входять два (або більше) територіальні утворення, розташованих у прикордонних районах у різних європейських країнах [7]. Це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидві боки державного кордону [8].

Назва «єврорегіон» одночасно означає європейський регіон, розташований на межі двох або декількох сусідніх держав і організацію, яка створена для координації співробітництва сторін єврорегіонального договору на цій території і затверджена Євросоюзом. Перша частина виразу «євро» відноситься до просторового розташування та інтеграційних процесів, які відбуваються у Європі, а друга частина «регіон» вказує на територію,

яка наділена певними ознаками. Термін єврорегіон виводиться з найстаршої ініціативи транскордонного співробітництва «Єврорегіон», яку було створено у 1958 році.

Концепція єврорегіонів є результатом політики Європейського Союзу, спрямованої на децентралізацію політичної й економічної влади, створення своєрідних екстериторіальних утворень. При створенні єврорегіону сторони керуються цілями і принципами Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво, а також її протоколами. До документів, які становлять міжнародну законодавчу базу для транскордонного співробітництва і єврорегіонів належать договори, укладені міжнародними організаціями, зокрема, Радою Європи чи Асоціацією Європейських Прикордонних Регіонів, а саме Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами (Мадридська Конвенція), а також Додатковий протокол до Конвенції, Європейська Хартія Прикордонних і Транскордонних Регіонів, Європейська Хартія Місцевого Самоврядування, Європейська хартія регіонального самоврядування.

Головними рисами, що характеризують єврорегіон, є:

- ✦ *географічна* – єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне положення;
- ✦ *політична* – частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон;
- ✦ *адміністративна* – єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон;
- ✦ *функціональна* – єврорегіон є формою транскордонного співробітництва [9].

Також виділимо перелік особливостей, характерних для функціонування єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва. *По-перше*, це правові аспекти функціонування єврорегіонів – створення єврорегіону не призводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі статутом юридичної особи, правове регулювання на території кожного із членів єврорегіону здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить, керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть підмінювати собою органи влади, що діють на території кожного з його членів. *По-друге*, єврорегіони не діють проти інтересів національної держави, вони не є наддержавними утвореннями, в своїй діяльності не підмінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їх членами (політичні особливості). *По-третє*, в переважній більшості випадків єврорегіони охоплюють території, які мають спільне історичне минуле і навіть колись входили до складу однієї держави; подеколи до складу єврорегіонів входять території, які у досить недалекому минулому мали так званий «спірний статус», тобто право володіння такою територією, що належала одній державі, оспорувалося сусідньою, яка має з нею спільний кордон (історичні особливості). *По-четверте*,

еврорегіон – це, як правило, багатонаціональні території або регіони, де мешкають представники декількох етнічних груп. У багатьох випадках на територіях суміжних прикордонних регіонів мешкають представники досить чисельної національної меншини, яка репрезентує національну більшість країни, розташованої по інший бік кордону (особливості, пов'язані із національним складом прикордонних територій). *По-н'яте*, території або регіони, які входять до складу еврорегіонів, є периферійними відносно адміністративних центрів своїх країн. *По-шосте*, всім територіям або регіонам, які входять до складу еврорегіонів, притаманна наявність спільних проблем транскордонного характеру, для розв'язання яких необхідне поєднання зусиль територіальних громад або органів влади держав-сусідів. Як правило, до таких проблем відносяться екологічні та природоохоронні, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту та комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин. *По-сьоме*, наявність чітко визначених спільних інтересів членів еврорегіонів. Для цієї групи типовими є інтереси в торгово-економічній площині з урахуванням місця регіонів – членів у міжтериторіальному розподілі праці, у галузі спільного розвитку туристичної діяльності, наданні взаємних послуг через державний кордон, створенні мережі співробітництва в сферах науки, освіти та культури. Універсальною сферою спільних інтересів для членів будь-якого еврорегіону є визначення спільної стратегії просторового розвитку.

Основними перевагами участі країн в еврорегіонах є: прискорення соціально-економічного розвитку територій на основі використання регіонального транскордонного співробітництва, кадрова, інфраструктурна підготовка регіонів та країн у цілому для поглиблення співпраці з ЄС, прискорення процесів інтеграції, реалізація потенціалу формування економічної спеціалізації регіонів, поліпшення режиму руху капіталу в транскордонних регіонах, спільний розвиток транскордонної та комунікаційної інфраструктури, спільна розробка стратегії регіонального розвитку, співробітництво в галузях туризму, рекреації, охорони навколишнього середовища [10].

Сьогодні на кордонах України та інших держав створено дев'ять еврорегіонів, до участі у яких залучено 15 областей України та адміністративно-територіальні одиниці тринадцяти прикордонних іноземних держав. Це: «Карпатський еврорегіон» (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Ярославна» (Україна, Росія), «Чорне море» (Україна, Румунія, Росія, Азербайджан, Туреччина, Греція, Болгарія, Вірменія, Грузія, Молдова), «Донбас» (Україна, Росія). Причому, враховуючи її територіальне розташування, еврорегіони мають значний потенціал для свого розвитку. Але їх функціонування стикається з цілою низькою проблем та труднощів. Це:

- ✦ відсутність єдиної консолідованої стратегії транскордонного співробітництва щодо створення та функціонування еврорегіонів;
- ✦ недосконалість нормативно-правового забезпечення та правова невизначеність повноважень місцевих органів влади у діяльності еврорегіонів;
- ✦ низький рівень залучення територіальних громад низового рівня до участі в розробці та реалізації конкретних проектів у межах еврорегіону;
- ✦ високий рівень митних тарифів, які гальмують розвиток взаємовигідних торговельних відносин, неузгодженість проведення митної політики;
- ✦ недостатній рівень розвитку кордонної та прикордонної інфраструктури;
- ✦ надзвичайно завищені ціни на транспортні перевезення, включаючи транзитні;
- ✦ нестача фінансування діяльності еврорегіону;
- ✦ недостатня підготовленість кадрів і брак досвіду у сфері розробки проектів транскордонного характеру тощо.

Враховуючи ці та інші труднощі на шляху просування транскордонного співробітництва та функціонування еврорегіонів, необхідно намагатися зменшити їх негативний вплив шляхом формування та реалізації стратегій розвитку еврорегіонів на довгострокову перспективу, гармонізації та узгодження нормативно-правової бази в митному, податковому та спеціальному законодавстві країн-учасниць, підвищення інвестиційної привабливості прикордонного регіону за рахунок розвитку фінансової інфраструктури, делегування повноважень місцевим органам влади в укладанні зовнішньоекономічних договорів і угод з представниками держав – учасниць еврорегіону, створення відокремлених координаційних структур еврорегіону, забезпечення регулярного обміну інформацією та видання промислових довідників із транскордонного співробітництва та газет про діяльність певного еврорегіону тощо.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що еврорегіони як форма транскордонного співробітництва не лише сприяють посиленню та поглибленню відносин між державами, але й є інструментом для здійснення інтеграційних процесів, що особливо важливо для України через наближення до неї кордонів Євросоюзу. Крім того, реалізація проектів щодо створення еврорегіонів дозволить значно збільшити приплив інвестицій в економіку прикордонних областей, створити потужний транспортний коридор з відповідною інфраструктурою, знизити рівень безробіття в прикордонних районах і підвищити рівень доходів населення. Слід також звернути увагу на можливі позитивні результати у сфері дотримання прав людини і національних меншин, викликані поступовою зміною сприйняття найближчого сусіда. Таким чином, від встановлення більш тісних зв'язків у різних галузях між регіонами виграють усі сторони, у той же час у протилежному випадку втрачають усі – починаючи від держави і закінчуючи кожним громадянином. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс] : Закон України № 1861-IV від 24.06.2004 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>

2. **Соскін О.** Можливості реалізації гео економічного потенціалу України в євразійському просторі / О. Соскін // Економічний часопис – XXI. – 2005. – № 1/2. – С. 28 – 29.

3. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів [Текст] / за ред. В. С. Кубійди, А. Ф. Ткачука, В. В. Толкованова. – К. : Крамар, 2009. – С. 10 – 11.

4. **Луцька Н. І.** Пріоритетні напрямки розвитку євро регіонів в системі транскордонного співробітництва України / Н. І. Луцька // Науково-інформаційний вісник. Економіка. – 2011. – № 3. – С. 182 – 189.

5. **Лютак О. М.** Теоретико прикладний аналіз нових форм транскордонного співробітництва / О. М. Лютак, В. А. Андрієвич // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія»: Збірник наукових праць ЛНТУ. – Вип. 8 (32). – Луцьк, 2011.

6. **Мікула Н.** Євро регіони: досвід та перспективи [Текст] / Н. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – 222 с.

7. Матеріали до Єдиного дня інформування населення області за темою: «Про розвиток транскордонного співробітництва в Луганській області». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www-old.al.lg.ua/content/town/conference/g08/08/n_21_08_08_01.doc

8. **Студенніков І.** Поняття транскордонне співробітництво і євро регіон. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ewi.org.ua/chastyna-7-transkordonne-spivrobotnytstvo-yak-krok-do-vyznachennya-kontseptsiji-rehionalnoji-polityky/#_ftnref1

9. **Клочкова О. В.** Розвиток транскордонного співробітництва на сході України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Prvs/2010_3/tom3/1044.pdf

10. Економічний розвиток і державна політика / за заг. ред. І. В. Розпутенка. – К. : К.І.С., 2002. – Вип.. 12. Сер. «Регіональний розвиток і підприємництво». – 148 с.